

Բաժին 1. Նյութաային Ամերիկա

Թեմա 1.1: ԱՄՆ-ի տնտեսությունը

Թեմա 1.2: Կանադայի տնտեսությունը

Թեմա 1.1: ԱՄՆ-ի տնտեսությունը

Տնտեսաաշխարհագրական բնութագիրը: ԱՄՆ համաշխարհային տնտեսության մեջ տնտեսական առումով համարվում է ամենախոշոր երկիրը և դրանով պայմանավորված հաճախ ԱՄՆ համարում են որպես համաշխարհային տնտեսության «շարժիչ ուժ»: ԱՄՆ նաև խոշորագույն երկիր է իր գրաված տարածքով և բնակչության թվաքանակով: Այսպես, տարածքով աշխարհում գրավում է 4-րդ տեղը (9.5 մլն. կմ²) Ռուսաստանից (17.1 մլն. կմ²), Կանադայից (9.9 մլն. կմ²) և Չինաստանից (9.6 մլն. կմ²) հետո և բաղկացած է երեք մասից՝ մայրցամաքային, կղզային և Ալյասկա թերակղզուց: Բնակչության թվաքանակով աշխարհում նույնպես գրավում է 3-րդ տեղը՝ Չինաստանից և Հնդկաստանից հետո (2016թ. տվյալներով 323.1 մլն. մարդ կամ աշխարհի բնակչության 4.3%):

ԱՄՆ-ի տնտեսության զարգացման ներկայիս մակարդակը երկարատև պատմական զարգացման արդյունք է: Դրան նախ նպաստել են հումքային ռեսուրսներով ապահովվածությունը: Երկրի ընդերքը շատ հարուստ է հումքային ռեսուրսների պաշարներով (ավելի քան հարյուր տեսակ): Արդյունահանող արդյունաբերության արտադրանքի ծավալի 90%-ը կազմում են էներգակիրները (նավթ, քարածուխ, բնական գազ և ուրան): Այստեղ հարկ է նշել, որ ԱՄՆ-ին բաժին է ընկնում քարածխի ամենամեծ պաշարները աշխարհում (համաշխարհային պաշարների 27.0%¹): Երկաթեղենի արդյունահանման 75%-ը բաժին է ընկնում երկաթաքարին և պղնձին: Առանձնանում են նաև գունավոր և թանկարժեք մետաղների հանքավայրերը: Այս ամենի հետ մեկտեղ ազգային տնտեսության բնական ռեսուրսների պահանջարկի մոտ 50%-ը բավարարվում է ներմուծման հաշվին: ԱՄՆ աղքատ է ռազմավարական նշանակություն ունեցող այնպիսի մետաղների պաշարներով, ինչպիսիք են՝ քրոմը, մանգանը, վոլֆրամը:

Բնակլիմայական մեղմ պայմանների և բերրի հողերի առկայությունը նպաստել է բազմաճյուղ գյուղատնտեսության արդյունավետ զարգացմանը: Տարածքի

¹ Աղբյուր՝ CIA, The World Factbook, 2011

ձգվածությունը հյուսիսից հարավ թույլ է տալիս մշակել և ստանալ գյուղատնտեսական գրեթե բոլոր կուլտուրաները:

ԱՄՆ իր տնտեսության մասշտաբներով (ՀՆԱ-ի մակարդակ) համաշխարհային տնտեսության մեջ համարվում է առաջատար: ԱՄՆ իր ՀՆԱ-ի մեծությամբ համաշխարհային տնտեսության մեջ արդեն բավականին երկար ժամանակահատված հաստատուն կերպով գրավում է առաջին տեղը²: Այսպես, 2016թ. տվյալներով ԱՄՆ-ի անվանական ՀՆԱ-ն կազմել է 18.6 տրիլիոն դոլար, իրական ՀՆԱ-ն՝ 16.9 տրիլիոն դոլար, իսկ մեկ շնչին բաժին ընկնող իրական ՀՆԱ-ն՝ 52,263 դոլար (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.1.1): Ինչպես նկատում ենք Աղյուսակ 1.1.1-ից, գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո ԱՄՆ կարողացավ վերականգնել մինչճգնաժամային ՀՆԱ-ի մակարդակը 2011թ.:

2001թ. ԱՄՆ տնտեսության տնտեսական աճի տեմպը զգալի նվազեց, որը սկզբանական շրջանում պայմանավորված էր բարձր տեխնոլոգիաների ոչ ռացիոնալ զարգացմամբ³: Հետագայում 2001թ. սեպտեմբերի 11-ի դեպքն իր բացասական ազդեցությունը թողեց ԱՄՆ տնտեսության զարգացման վրա: 2005թ. սկսած ԱՄՆ տնտեսության ՀՆԱ-ի աճի տեմպը ձեռք է բերել նվազման միտում: Այսպես, եթե 2004թ. ՀՆԱ-ի աճի տեմպը կազմել է 3.8%, ապա արդեն 2007թ. այն կազմել է 1.8% (2005 և 2006թթ. այն կազմել է համապատասխանաբար 3.3 և 2.7%): Ավելին, 2008-2009թթ. տնտեսական աճի բացասական ցուցանիշներն արդյունք են գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի, որը հենց սկիզբ առավ ԱՄՆ-ում⁴: 2016թ. տվյալներով ԱՄՆ տնտեսության ՀՆԱ-ի աճի տեմպը կազմել է 1.6%:

ԱՄՆ համաշխարհային տնտեսության մեջ միշտ աչքի է ընկել իր համեմատաբար ցածր գործազրկության մակարդակով: 2016թ. տվյալներով գործազրկության մակարդակը ԱՄՆ տնտեսության մեջ կազմել է 4.9%, իսկ ինֆլյացիայի մակարդակը՝ 1.3%: Ինչպես նկատում ենք 2008թ. սկիզբ առած գոլաբալ

² Ըստ Համաշխարհային բանկի «World Development Indicators» վիճակագրական բազայի 1960թ. մինչև օրս ԱՄՆ իր ՀՆԱ-ի մակարդակով համաշխարհային տնտեսության մեջ համարվում է առաջատար:

³ Սա հիմնականում կապված էր 1999թ. սկիզբ առած համակարգչային տեխնիկայի և ծրագրային ապահովման վաճառքի ծավալների զգալի ավելացմամբ՝ պայմանավորված «2000թ.» հիմնախնդրի հետ: Սկզբնական շրջանում դա բերեց այդ ընկերությունների բաժնետոմսերի գների ավելացման: Արդեն 2000թ. նկատվեց դրանց վաճառքի ծավալների նվազում, քանի որ այդ ոլորտի ընկերությունները հիմնականում գնել էին անհրաժեշտ բոլոր տեխնիկական և ծրագրային ապահովումը: Արդյունքում դա բերեց բաժնետոմսերի գների կտուկ նվազման:

⁴ Ֆինանսական ճգնաժամի պատճառները տես Գ.Ռ. Հայրապետյան, Ղ. Ավետիսյան, Կ. Գևորգյան «Գլոբալ ֆինանսական ճգնաժամը և դրա հնարավոր ազդեցությունը ՀՀ տնտեսության վրա», ԵՊՀ Եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոն, Երևան 2010

Ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամի պատճառով զգալի ավելացել էր գործազրկության մակարդակը ԱՄՆ տնտեսության մեջ՝ 2010 թվականին կազմելով 9.6%, իսկ 2011թ.-ից սկսած գործազրկության մակարդակը ձեռք է բերել նվազման միտում (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.1.1):

Ընդհանուր առմամբ գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը զգալի կառուցվածքային փոփոխություններ առաջացրեց ԱՄՆ տնտեսության մեջ: Այսպես, եթե առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդն ունեցել է աճի միտում 2004-2008թթ. ընկած ժամանակաշրջանում՝ 2008թ. կազմելով -864 մլրդ. դոլար, ապա գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո այն զգալի նվազել է՝ 2016թ. կազմելով -797 մլրդ. դոլար, որը կազմել է ՀՆԱ-ի 4.3% (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.1.5)⁵: ԱՄՆ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը 2016թ. կազմել է -481.2 մլրդ. դոլար կամ ՀՆԱ-ի 2.6%: Այս ցուցանիշը վերջին տարիներին, հատկապես գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո, ձեռք է բերել նվազման միտում: Այսպես, համեմատության համար նշենք, որ մինչճգնաժամային հատվածում, օրինակ 2007թ. այս ցուցանիշը կազմել է 718.6 մլրդ. դոլար (ՀՆԱ-ի 5.0%), այնուհետև 2010թ.՝ 441.9 մլրդ. դոլար (ՀՆԱ-ի 3.0%), իսկ 2013թ. 366.4 մլրդ. դոլար (ՀՆԱ-ի 2.2%):

2016թ. տվյալներով ԱՄՆ-ի պետական պարտքը կազմել է ՀՆԱ-ի 76.5% և ցուցանիշի մեծությամբ ԱՄՆ աշխարհում զբաղեցրել է 43-րդ տեղը (2010թ. տվյալներով 36-րդ տեղը՝ ՀՆԱ-ի 58.9%), իսկ արտաքին պարտքը (պետական և մասնավոր) կազմել է 17.9 տրիլիոն դոլար (ՀՆԱ-ի 96.2%) և ցուցանիշի մեծությամբ ԱՄՆ աշխարհում զբաղեցնում է առաջին տեղը⁶:

ԱՄՆ շուկան ամենաձկուն և ամենամրցակցային շուկաներից մեկն է համարվում աշխարհում և Գլոբալ մրցունակության ինդեքսում միշտ զբաղեցրել է առաջատար դիրքեր⁷: Այսպես, ըստ Գլոբալ մրցունակության ինդեքսի, (Global Competitiveness Index) 2016թ. ԱՄՆ իր վարկանիշով աշխարհում գրավել է երկրորդ տեղը՝

⁵ Առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի նվազումը 2008-2009թթ. հիմնականում պայմանավորվել է ներմուծման ծավալների կրճատմամբ, իսկ 2010թ. սկսած՝ արտահանման ծավալների ավելացմամբ:

⁶ Գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված ԱՄՆ զգալի ավելացրեց իր արտաքին պարտքը: 2007թ. տվյալներով ԱՄՆ-ի արտաքին պարտքը (պետական և մասնավոր) կազմում էր 12.2 տրիլիոն դոլար կամ ՀՆԱ-ի 88.4%, իսկ 2010թ. տվյալներով 13.98 տրիլիոն դոլար կամ ՀՆԱ-ի 96.0%:

⁷ Ըստ այս ինդեքսի Հայաստանը վերջին տարիներին նկատելիորեն բարելավել է իր դիրքերը՝ 2016թ. աշխարհում զբաղեցնելով 73-րդ տեղը: Համեմատության համար նշենք, որ 2012թ. տվյալներով, ըստ այս ինդեքսի, Հայաստանը զբաղեցնում էր 92-րդ տեղը:

Շվեյցարիայից հետո⁸: Գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո ԱՄՆ կորցրեց իր առաջատար դիրքն այս ինդեքսում (2008թ. տվյալներով ԱՄՆ այս ինդեքսով աշխարհում գրավում էր առաջին տեղը, 2012թ. հինգերորդ տեղը՝ Շվեյցարիայից, Սինգապուրից, Շվեդիայից և Ֆինլանդիայից հետո, իսկ 2016թ. երրորդ տեղը՝ Շվեյցարիայից ու Սինգապուրից հետո), սակայն վերջին տարիներին ակտիվորեն բարելավում է իր դիրքն այս ինդեքսում:

ԱՄՆ տնտեսությունը միշտ հանդիսացել է գրավիչ ՕՌՄ-երի համար: Այսպես, 1997թ. Հարավ-Արևելյան Ասիայի, Ռուսաստանի և Լատինական Ամերիկայի արժուրաֆինանսական ճգնաժամից հետո միջազգային ներդրողների հետաքրքրությունը, որը նախկինում կենտրոնացված էր նշված տարածաշրջանների վրա, մասամբ տեղափոխվեց անդրատլանտյան և ԵՄ գոտի: Մյուս կողմից, վերջին շրջանում ՕՌՄ-ի կրճատումը տնտեսության մեջ պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի արդյունքում, ինչը հենց սկիզբ առավ 2007թ. ԱՄՆ-ում, օտարերկրյա ներդրումները կրճատվեցին ոչ միայն ԱՄՆ տնտեսության մեջ, այլ նաև ամբողջ համաշխարհային տնտեսության մակարդակով:

1990-ական թվականների կեսերից սկսած մինչև 2005թ. ԱՄՆ տնտեսության տնտեսական աճը զգալիորեն գերազանցում էր OECD անդամ երկրների միջին մակարդակը, մինչդեռ նախորդ տասնամյակում տնտեսական աճի տեմպերը համընկնում էին (Տես Աղյուսակ 1.1.2): Սակայն ինչպես մենք արդեն նշեցինք, սկսած 2005թ. ԱՄՆ տնտեսության մեջ նկատվել է ՀՆԱ-ի աճի տեմպի նվազման միտում: Համաձայն վերլուծությունների, որպես տնտեսական աճի նվազման հիմնական աղբյուր է դիտարկվում զբաղվածության աճի տեմպի նվազումը⁹: Ըստ գնահատումների զբաղվածության աճի տեմպը ներկայումս կազմում է տարեկան 0.7%: Համեմատության համար նշենք, որ 1980-1990-ական թվականներին այդ ցուցանիշը կազմում էր 1.75%:

Աղյուսակ 1.1.2 ԱՄՆ մակրոտնտեսական ցուցանիշների համեմատությունը OECD անդամ երկրների համանման միջին ցուցանիշների հետ

ԱՄՆ		OECD	
1985-1995	1995-2005	1985-1995	1995-2005

⁸ Global Competitiveness Index, 2017-2018

⁹ OECD Economic Surveys: United State, V2007/9, 2007

Իրական ՀՆԱ	2.9	3.2	2.9	2.4
Մեկ շնչին բաժին ընկնող իրական ՀՆԱ	1.9	2.1	2.4	1.8
Աշխատուժի արտադրողականությունը	1.3	1.9	1.5	1.5

Աղբյուր՝ OECD, Labour Force Statistics and Economic Outlook database

Բնակչությունը և աշխատանքային ռեսուրսները: Ամերիկյան ազգը ձևավորվել է զանգվածային ներգաղթի շնորհիվ: Օտարերկրացիներին հրապուրում և ձգում էին ազատ, չյուրացված տարածքները, բարձր աշխատավարձը, ինչպես նաև տնտեսական և քաղաքական ազատությունը: Բնակչությունը պատկանում է վերարտադրության երրորդ տիպին՝ թե՛ ծնելիության, և թե՛ մահացության մակարդակը մեծ չէ¹⁰: Բնակչության բնական աճը 2016թ. տվյալներով կազմել է 0.69%: Համեմատության համար նշենք, որ 1980-1990-ական թվականներին այս ցուցանիշը կազմել է 1.1-1.3%: Այստեղ հարկ է նշել, որ բնակչության բնական աճի ապահովման գործում բավականին մեծ է ներգաղթի դերը: Այսպես 2015թ. տվյալներով ամբողջ բնակչության մոտ 14.5% կազմում էին ներգաղթածները: 20-րդ դարի վերջին ԱՄՆ-ի բնակչությունը ըստ ռասայական հատկանիշների բաժանվում է 4 հիմնական խմբի:

1. Սպիտակներ, որոնք կազմում են ամբողջ բնակչության 74%: Տարբեր ժամանակներում սրանք եկել են Իռլանդիայից, Շոտլանդիայից, Չեռմանիայից և Իտալիայից: Մեծ է նաև հրեաների, ռուսների, լեհերի, ուկրաինացիների և հայերի սփյուռքը:
2. Աֆրիկյան ծագմամբ ամերիկացիներ, որոնք կազմում են ամբողջ բնակչության 12%: Սրանք նախկին ստրուկների սերունդներն են:
3. Լատինամերիկացիներ, որոնց թիվը գնալով աճում է:

¹⁰Դեմոգրաֆիական ցուցանիշների փոփոխմանը համապատասխան ընդունված է առանձնացնել բնակչության վերարտադրության երեք հիմնական տիպ: Այսպես, III տիպը հաճախ անվանում են «ժամանակակից» կամ «ռացիոնալ» տիպ առկա է ինդուստրիալ հասարակություններում: Այս տիպին բնութագրական է ծնելիության ցածր և կյանքի միջին տևողության բարձր մակարդակը: Այս հասարակություններում մահացության մակարդակի վրա հիմնականում ազդում է տարեց մարդկանց մասնաբաժինը: II տիպը հաճախ անվանում են «ավանդական» տիպ և սա գոյություն ունի ագրարային կամ ինդուստրացման սկզբնական փուլում գտնվող հասարակություններում: Այս տիպի հիմնական առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ միաժամանակ բարձր է և՛ ծնելիության, և՛ մահացության մակարդակները: Այսինքն կյանքի միջին տևողությունը բավական ցածր է: I տիպը դա բնակչության վերարտադրության նախաձևն է և գոյություն է ունեցել նախնադարյան հասարակություններում և ներկայումս շատ հազվադեպ է հանդիպում, օրինակ Ամազոն գետի շրջակայքում բնակվող որոշ ցեղերի մոտ: Այս ազգերի մոտ մահացությունը այնքան բարձր է, որ նրանց թիվը կրճատվում է:

4. Ասիայից եկածներ, որոնց թիվը նույնպես գնալով աճում է:

Չնայած պետական լեզուն անգլերենն է, սակայն 30 մլն. ավելի մարդ օգտագործում է իր մայրենի լեզուն (իսպաներեն, չինարեն, լեհերեն, հայերեն և այլն):

ԱՄՆ համարվում է աշխատանքային ռեսուրսներով ապահովված երկիր, իսկ աշխատանքային ռեսուրսներում մեծ տեղ են զբաղեցնում բարձր որակավորում ունեցող կադրերը: Այսպես, 2016թ. տվյալներով տնտեսապես ակտիվ բնակչությունը կազմել է ամբողջ բնակչության 50.1% (162 մլն. մարդ): 2016թ. տնտեսապես ակտիվ բնակչության մոտ 1.6% զբաղված էր գյուղատնտեսության, 18.4%՝ արդյունաբերության, իսկ 80.0%՝ ծառայությունների ոլորտում (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.1.3):

ԱՄՆ աշխատուժի շուկան աչքի է ընկնում իր բարձր մոբիլությամբ/շարժունությամբ: ԱՄՆ-ում տնտեսապես ակտիվ բնակչությունը տարեկան միջինում հինգ անգամ փոխում է իր աշխատանքը: ԱՄՆ աշխատուժի շուկայում ներգրավված են նաև մեծ թվով օտարերկրացիներ, ովքեր իրենցից ներկայացնում են ինչպես եվրոպական և ասիական երկրների մտավոր ներուժ, այնպես էլ ոչ բարձր որակավորում ունեցող աշխատուժ: Մեծ պահանջարկ են վայելում բարձրագույն կրթությամբ և բարձր վարձատրություն ստացող մասնագետները (գիտնականներ, ինժեներներ, կառավարիչներ, ծրագրավորողներ, բժիշկներ և այլն), ինչպես նաև ցածր որակավորում ունեցող աշխատուժը, որը ներառված է որպես սպասարկող անձնակազմ առևտրում, հանրային սննդի ապահովման գործընթացում և այլն: Այսպիսի միտումն իր բացասական հետևանքն է թողնում վերը նշված երկու խմբերի միջև՝ աշխատավարձերի և կենսամակարդակի տարբերության առաջացման գործում:

ԱՄՆ-ում առկա է նաև աշխատուժի «սև շուկան», որտեղ հիմնականում ներգրավված են Ասիայի և Լատինական Ամերիկայի ոչ լեզալ էմիգրանտները: Գործազրկության մակարդակը ԱՄՆ-ում 2016թ. կազմել է 4.9%, ինչն աշխարհում ամենացածր մակարդակներից մեկն է:

ԱՄՆ աշխատուժի շուկայի առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ զարգացած երկրների շարքում նրան բաժին է ըկնում ամենաշատ աշխատանքային տևողությունը, ինչպես նաև միևնույն ժամանակ առկա է աշխատուժի բարձր արտադրողականություն: Աշխատուժի միջազգային կազմակերպության և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (International Labor

Organization, ILO and Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) տվյալներով 2016թ. ամերիկացիները մեկ տարվա ընթացքում աշխատել են միջինում 1783 ժամ, որը 70 ժամով գերազանցում է ճապոնացիների աշխատանքային ժամին (1713 ժամ), 107 ժամով՝ անգլիացիների աշխատանքային ժամին (1676), 311 ժամով՝ ֆրանսիացիների աշխատանքային ժամին (1472 ժամ) և 420 ժամով՝ գերմանացիների աշխատանքային ժամին (1363 ժամ)¹¹:

Տնտեսության զարգացման առանձնահատկությունները 20-րդ դարում: ԱՄՆ տնտեսական առումով վերածվեց համաշխարհային լիդերի XX դարի կեսերին, երբ հենց ինքը պատմությունը փոփոխեց ուժերի դասավորվածությունը համաշխարհային տնտեսության մեջ: ԱՄՆ-ի առաջատար դիրքի հիմնական պատճառներից մեկը հանդիսացան համաշխարհային պատերազմները, որոնք զգալի քայքայեցին եվրոպական երկրների տնտեսական ներուժը: ԱՄՆ հիմնական մրցակիցները համաշխարհային շուկայում լիդերության համար պայքարում պատերազմից դուրս եկան տնտեսապես քայքայված տնտեսությամբ, իսկ ԱՄՆ ազատ շուկայական հարաբերությունների և ժամանակին տնտեսության մեջ կառավարության միջամտության շնորհիվ տեղափոխվեց առաջնային դիրքի:

Նոր տնտեսական ուսմունքին (Քեյնսյան տնտեսագիտություն) անցում կատարելով ԱՄՆ-ին հաջողվեց նաև վերակառուցել իր տնտեսությունը Տնտեսական Մեծ ճգնաժամից հետո (1929-33թթ.): Ճգնաժամից դուրս գալու համար նախագահ Ֆրանկլին Դելանո Ռուզվելտն առաջարկեց իր հանրահայտ «Նոր կուրս»-ը, որն իր մեջ ներառում էր՝ ֆինանսական օրենքների, տնտեսության կառուցվածքային վերակառուցման, սոցիալական օրենքների և տարածաշրջանային քաղաքականության վերափոխումներ:

Ֆինանսական օրենքներ: Այստեղ հարկ է առանձնացնել Բանկային գործունեության մասին օրենքը, համաձայն որի երկրի բոլոր բանկերի գործունեությունը վերահսկվում էր, իսկ մասնավոր ավանդները երաշխավորվում էին պետության կողմից: Նոր կանոնների համաձայն բանկերին արգելվում էր իրականացնել Օրենքին հակասող գործունեություն՝ ձեռք բերել և պահել արժեթղթեր, զբաղվել ձեռնարկչատիրական գործունեությամբ: Փոփոխություններ մտցվեցին արժեթղթերի

¹¹ Աղբյուր՝ www.ilo.org; www.oecd.org - Աշխատուժի միջազգային կազմակերպության և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության պաշտոնական ինտերնետային կայքեր:

շրջանառության ոլորտում: Այդ նպատակով ընդունվեց Բորսայական գործառնությունների և արժեթղթերի առևտրի կանոնների վերաբերյալ օրենք:

Տնտեսության կառուցվածքային վերակառուցում: Նոր կուրսի կիրառմամբ նախապատվությունը տրվեց ազգային արդյունաբերության զարգացմանը: Պետպատվերով արտասահմանյան ապրանքների գնման համար գոյություն ունեին արգելքներ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ արտասահմանյան ապրանքի գինն առնվազն երկու անգամ ցածր էր տեղականից, իսկ որակը բարձր՝ դրա ամերիկյան նմանակից:

Փոփոխություններ կատարվեցին նաև գյուղատնտեսական քաղաքականության մեջ: Գյուղատնտեսության հիմնական խնդիրը գերարտադրությունն էր՝ ներքին շուկայում պարենամթերքի ավելցուկը: Այդ պատճառով սահմանափակվեց գյուղատնտեսական արտադրանքի թողարկումը: Բացի այդ անհրաժեշտ էր ձևավորել ագրոարդյունաբերական համալիրը, որը կբարձրացներ այդ ոլորտի արդյունավետությունը¹²:

Սոցիալական օրենքներ: Հասարակական աշխատանքների կազմակերպման համար սոցիալապես անապահովների զբաղվածության նպատակով մոտ 4 մլն. մարդու տրամադրվեց ուղղակի ֆինանսական օգնություն 5 մլրդ. դոլարի չափով: Նոր կուրսի շրջանակներում գործում էր մոտ 400 հազ. տարբեր ծրագրեր, որոնց արդյունքում կառուցվեց մոտ հինգ հարյուր նոր օդանավակայան, ճանապարհներ, դպրոցներ և ենթակառուցվածքի այլ օբյեկտներ:

Երիտասարդությանն աշխատանքով ապահովելու համար ընդունվեց Աշխատանքային ճամբարների օրենքը: Աշխատանքային ճամբարները նախատեսված էին նաև հսկելու արդյունաբերական օբյեկտները և տրանսպորտային ենթակառուցվածքը և անցկացնել բնապահպանական միջոցառումներ: Այս օրենքի ընդունումից հետո առաջին երեք ամսում արդեն ստեղծվել էին 1300 ճամբար, որտեղ ներառված էին 300 հազ. երիտասարդ գործազուրկներ: 1933-40թթ. աշխատանքային ճամբարներում ընդգրկվեցին մոտ 2.5 մլն. մարդ:

¹²Ագրոարդյունաբերական համալիրն իրենից ներկայացնում է գյուղատնտեսական ձեռնարկությունների/ֆերմաների և արդյունաբերության կազմակերպչական ու առևտրային միավորում: Այսինքն, այս համալիրն իրենից ներկայացնում է գյուղատնտեսական և արդյունաբերական ձեռնարկությունների մեկ միասնական համակարգ, որոնք փոխկապակցված են կայուն արտադրական ու առևտրային կապերով:

Գների մակարդակը վերահսկելու համար ստեղծվեց Պետական ընկերություն, որը պետք է կառավարեր կոմունալ ծառայությունների ոլորտում բոլոր մենեջնոքհների գործունեությունը: Բնական մենաշնորհներն այլևս հնարավորություն չունենին իրենց պայմանները թելադրել հասարակությանը:

Տարածաշրջանային քաղաքականություն: Երկրի ձգնաժամային տարածաշրջանների տնտեսական իրավիճակը կարգավորելու համար դրանց համար մշակվեցին հատուկ զարգացման ծրագրեր, որոնք ներառում էին դաշնային ֆինանսավորում և կառավարում: Մասնավորապես, դաշնային կառավարմամբ այդպիսի գոտի ստեղծվեց Թեննեսի գետի հովտում, որը մինչև այսօր դեռ գոյություն ունի:

Համաշխարհային տնտեսության մեջ ԱՄՆ-ի առաջատար դիրքի հիմնավորումը և ԱՄՆ <Երկրորդ տնտեսությունը>: Համաշխարհային տնտեսության մեջ ԱՄՆ-ի առաջատար դիրքը պայմանավորված է հիմնականում այլ երկրների նկատմամբ իր գերազանցությամբ՝ շուկայի տարողունակությամբ, գիտատեխնիկական ներուժով, այլ երկրների հետ հզոր և բազմակողմանի միջազգային տնտեսական կապերի համակարգով (առևտուր, ներդրումներ, բանկային կապիտալ և այլն):

Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո ԱՄՆ-ում հայտնվեցին նաև զգալի ֆինանսական ակտիվներ, որոնք հիմնականում հանդիսանում էին եվրոպական երկրների ոսկու պաշարները: Դրանք մինչպատերազմյան և պատերազմի տարիներին տեղափոխվել էին Ֆորտ-Նոքսի դաշնային պահոց: Հնարավորություն ունենալով ազգային արժույթը ծածկել ոսկով, տիրապետելով հզոր տնտեսության, որը չէր տուժել պատերազմներից, ԱՄՆ Բրետտոն-Վուդսյան արժույթային համակարգում գլխավոր դիրք գրավեց:

Աջակցելով հետպատերազմյան Եվրոպայի տնտեսության վերակառուցմանը, ԱՄՆ Մարշալի պլանի շրջանակներում զգալի ֆինանսական օգնություն ցույց տվեցին եվրոպական երկրներին: Բացի այդ, ԱՄՆ կողմից Ճապոնիային տրամադրվող տնտեսական և խորհրդատվական օգնությունը բավական մեծ առումով կանխորոշեց Ճապոնիայի տնտեսական զարգացման հաջողությունը: Ամերիկյան ներդրումները մեծ ծավալներով սկսեցին ներթափանցել Արևմտյան Եվրոպա և Ճապոնիա՝ ձևավորելով ԱՄՆ «Երկրորդ տնտեսությունը»: Վերազգային ընկերություններից ստացված եկամուտները կարևոր գործոն են ԱՄՆ-ի տնտեսությունը զարգացնելու համար, քանի որ դրանցով ֆինանսավորվում են նաև սահմաններից դուրս գործունեությունը: Բացի

այդ, դրանք միջազգային համագործակցության և դրա զարգացման հիմնական աղբյուր են: Այսպիսով, ամերիկյան վերազգային ընկերությունների մեծածավալ ուղղակի ներդրումների հիման վրա ձևավորվել և շարունակում է ձևավորվել միջազգային արտադրություն, որով էլ միավորվում է ԱՄՆ-ի տնտեսությունն այլ երկրների տնտեսությունների հետ: Հենց այդ տնտեսական ներդրումների ամբողջությունը տնտեսագիտական գրականության մեջ ընդունված է անվանել ԱՄՆ-ի «Երկրորդ տնտեսություն»: Ինչու՞ «Երկրորդ տնտեսություն», քանի որ ազգային տնտեսությունն այդ ներդրումների շնորհիվ այնպես է փոխկապակցվել այլ երկրների հետ, որ տեսականորեն չի կարող գոյատևել առանց դրա: Դեռևս 1980-ական թթ. կեսին ամերիկյան կապիտալով վերահսկվող 20 հազ. արտասահմանյան ձեռնարկություններում զբաղված էր մոտ 6.5 մլն. աշխատող, ինչը կազմում էր ամբողջ աշխատուժի 1/4-ը: Ներկայումս ԱՄՆ-ի «Երկրորդ տնտեսության» ընկերությունների կողմից իրականացվող վաճառքի ընդհանուր ծավալները կազմում են ԱՄՆ-ի ՀՆԱ-ի մոտ 32%: Իր արտադրական և ֆինանսական ներուժով ԱՄՆ «Երկրորդ տնտեսությունը»՝ ամերիկյան ընկերությունների արտասահմանյան դուստր ձեռնարկությունների և մասնաձյուղերի հիման վրա, չի զիջում շատ առաջատար երկրների ազգային տնտեսություններին: Մյուս կողմից, ձևավորվել է ԱՄՆ - զարգացող երկրներ - ԱՄՆ բանաձևը: Ներկայումս ԱՄՆ-ի ապրանքաշրջանառության ավելի քան 10% բաժին է ընկնում զարգացող երկրներին:

Այսպիսով, Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի ավարտից հետո ԱՄՆ միանշանակ վերածվեց համաշխարհային տնտեսական և քաղաքական լիդերի: Սակայն, Արևմտյան Եվրոպայի և Ճապոնիայի տնտեսությունների վերականգնմամբ դրությունը փոխվեց: Ամերիկյան ապրանքների մրցունակությունը սկսեց նվազել, նվազեց նաև դոլարի փոխարժեքը եվրոպական երկրների և Ճապոնիայի արժույթների նկատմամբ: Բրետտոն-Վուդսյան արժույթային համակարգի շրջանակներում 1 ԱՄՆ դոլարին համապատասխանում էր 0.888 գրամ ոսկի: Քանի որ փոխանակման այդ մակարդակը 1946թ. մնացել էր անփոփոխ, ապա փաստորեն դոլարի փոխարժեքի նվազումը այլ արժույթների հետ համեմատ նշանակում էր, որ արդեն անհրաժեշտ է ավելի քիչ եվրոպական երկրների արժույթներ կամ ճապոնական իեն՝ մեկ միավոր դոլար գնելու համար: Հետագայում այդ դոլարները կարող էին փոխարինվել ոսկով: Այսպիսով, դոլարի քանակությունն արտասահմանցիների մոտ աճում էր, իսկ ԱՄՆ ոսկու պաշարները նվազում: Արդյունքում ԱՄՆ հայտնվեց այնպիսի մի իրավիճակում,

երբ արտասահմանցիների մոտ գտնվող 50 մլրդ. դոլարը չէր կարող ծածկվել 10 մլրդ. դոլար արժողությամբ ԱՄՆ ոսկու պաշարներով: Այդ պատճառով 1971թ. դոլարի ոսկով ապահովվածության պարիտետը իջեցվեց, իսկ 1973թ. դոլարի ոսկով փոխանակումը վերջնականապես վերացվեց:

Եվրոպական երկրների և Ճապոնիայի արտադրական հնարավորությունների աճը զգալի նվազեցրեց ԱՄՆ դերը համաշխարհային տնտեսության մեջ՝ մոտ 1/3-ով նվազեց ԱՄՆ բաժինը համաշխարհային արտադրության մեջ: ԱՄՆ կապիտալի համաշխարհային արտահանման բաժինը սկսեց նվազել՝ մոտ երեք անգամ նվազեց ԱՄՆ ընկերությունների բաժինը համաշխարհային օտարերկրյա ուղղակի ներդրումներում: Արդյունքում Արևմտյան Եվրոպայից և Ճապոնիայից արտահանումը դեպի ԱՄՆ աճեց երկու անգամ, իսկ ամերիկյան արտահանումը դեպի Եվրոպա և Ճապոնիա սկսեց կրճատվել: 1980-ական թթ. սկզբին ԱՄՆ ներքին շուկան արդեն հեղեղված էր արտասահմանյան մրցունակ ապրանքներով, իսկ ամերիկյան ապրանքները ավելի մեծ դժվարությամբ էին գտնում իրենց արտասահմանյան սպառողներին: ԱՄՆ դիրքերը համաշխարհային տնտեսության մեջ և արտաքին առևտրում զգալի վատթարացան, առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը 1980-ական թթ. կեսերին կազմեց -150 մլրդ. դոլար:

Համաշխարհային տնտեսության մեջ առաջատար դիրքերը կորցնելու վտանգի պատճառով ԱՄՆ ստիպված եղավ ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ: Համաշխարհային տնտեսության մեջ բարձր տեխնոլոգիական ապրանքների գծով դիրքերը ամրապնդելու համար զգալի ավելացվեցին գիտահետազոտական աշխատանքները, արագացվեց արդյունաբերության ճյուղային կառուցվածքի վերակառուցումը՝ հոգուտ գիտատար ոլորտների:

ԱՄՆ հատկապես առանձնանում է իր հզոր գիտատեխնիկական ներուժով, որն էլ համաշխարհային տնտեսության մեջ մրցունակության և տնտեսական զարգացման ամենավճռորոշ գործոններից է: Անընդմեջ աճում են գիտահետազոտական աշխատանքներին հատկացված ծախսերը: Ընդ որում, հիմնական գիտական ուսումնասիրությունների 60% կենտրոնացված է ԲՈՒՀ-երում, որոնց թիվը մոտ երեք հազար է: Դրանց թվում հատուկ դեր են խաղում 156 համալսարան, որոնք հագեցած են ժամանակակից տեխնիկայով և ունեն բարձր որակյալ կադրեր: Իր հերթին առաջնային են դրանցից 20-ը, որոնցում կատարվում են շատ մեծ ծավալով գիտական

հետազոտություններ (Մասաչուսեթսի տեխնոլոգիական ինստիտուտը, Ստենֆորդի, Պրինստոնի, Հարվարդի համալսարանները և այլն):

Կիրառական, փորձակոնստրուկտորական և աշխատանքների ուսումնասիրություններն իրականացվում են հիմնականում արդյունաբերության տարբեր ոլորտներում: Մեծ նշանակություն ունի գիտության և ձեռնարկության համատեղումը: Այն զարգանում է արագ տեմպերով: Դրանց կենտրոնները ստեղծել են տարածքային գիտահետազոտական համալիրներ (տեխնոպարկեր, տեխնոպոլիսներ), որոնց թիվը անցնում է 100-ից:

Այսպիսով, ԱՄՆ իր գիտատեխնիկական զարգացմամբ դարձել է համաշխարհային տնտեսության «կարգավորիչ և շարժիչ» ուժը: Սակայն դեռևս չեն լուծվել մի շարք լուրջ հիմնախնդիրներ, որոնցից են եկամուտների անհավասարաչափ բաշխվածությունը, հարաբերականորեն աղքատության մակարդակի պահպանումը, առողջապահական համակարգում տեղ գտած թերությունները և այլն:

Տնտեսության ճյուղային կառուցվածքը: ԱՄՆ տնտեսության կառուցվածքն աչքի է ընկնում իր հետինդուստրիալ բնութագրիչներով: 2015թ. տվյալներով ամբողջ ՀՆԱ-ի 1.1%-ը ապահովում էր գյուղատնտեսությունը, 20.0%-ը արդյունաբերությունը, իսկ մնացածը՝ 78.9% բաժին էր ընկնում ոչ նյութական արտադրությանը (ծառայությունների ոլորտ) (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.1.4):

Ինչպես նկատում ենք Հավելված, Աղյուսակ 1.1.4-ից ծառայությունների ոլորտի բաժնի ավելացումը հիմնականում տեղի է ունեցել արդյունաբերության ոլորտի բաժնի նվազման հաշվին: ՀՆԱ-ում ծառայությունների ոլորտի բաժնով ԱՄՆ-ին գերազանցում են օրինակ Լյուքսեմբուրգը (2015թ. տվյալներով 87.3%) կամ Հոնկոնգը (2015թ. տվյալներով 92.6%), որոնք՝ ելնելով իրենց տնտեսության զարգացման առանձնահատկություններից և մրցակցային առավելություններից, մասնագիտանում են ծառայությունների ոլորտում: Սակայն, հարկ է նշել, որ վերը նշված երկրները ծառայությունների համաշխարհային շուկայում իրենց փոքր մասնաբաժնով չեն կարող մրցակցել ԱՄՆ-ի հետ: Ամերիկյան տնտեսության առանձնահատկությունն այն զարմանալի փաստն է, որ բացառիկ դինամիկ են զարգանում միայն առանձին տարածաշրջաններ: Այսպես, Կալիֆոռնիան այն տարածաշրջաններից է, որտեղ կենտրոնացված են արագ զարգացող ընկերությունները: Այստեղ բնակչության 40% սնվելուն շատ ժամանակ չի հատկացնում, սակայն այստեղ են որոշվում տնտեսության զարգացման հիմնական ուղղությունները:

Գյուղատնտեսություն: ԱՄՆ գյուղատնտեսության մեջ զգալի զարգացած է ագրոարդյունաբերական համալիրը, որտեղ արդյունավետ կերպով համակցվում է գիտությունը, գյուղատնտեսությունը, տրանսպորտը և վերամշակվող գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությունը: ԱՄՆ գյուղատնտեսական մթերքների խոշորագույն արտադրող է: Դրան բաժին է ընկնում հացահատիկի համաշխարհային արտադրության 12%, եգիպտացորենի 46, սոյայի 52, բամբակի 21 մասամբերքի 17% և այլն: Հացահատիկային կուլտուրաների արտահանման ծավալով ԱՄՆ աշխարհում զբաղեցնում է առաջին տեղը: 2015թ. տվյալներով գյուղատնտեսության ոլորտում ներգրաված մեկ աշխատողին բաժին է ընկել 80,537 դոլարի արդյունք:

Արդյունաբերություն: ԱՄՆ-ի արդյունաբերությունն աչքի է ընկնում գիտատար ճյուղերի զարգացմամբ: Արդյունաբերության մեջ կատարվող ներդրումների մոտ կեսը բաժին է ընկնում համակարգչային տեխնիկայի և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաների ոլորտին: Արտադրության մեջ նոր տեխնոլոգիաների ներդրումը զգալի նվազեցրել է արտադրության ծախսերը և բարձրացրել աշխատուժի արտադրողականությունը: ԱՄՆ-ում զարգացած է արդյունաբերության բոլոր ոլորտները սկսած ավանդական (արդյունահանող, մետաղագործական, նավթաքիմիական) արդյունաբերությունից մինչև ժամանակակից արդյունաբերությունը (միկրոէլեկտրոնիկա, նոր նյութերի արտադրություն և այլն): ԱՄՆ արդյունաբերության մեջ բավականին մեծ դեր ունի վերամշակող արդյունաբերությունը: Այսպես, եթե 2016թ. ամբողջ արդյունաբերությանը բաժին է ընկել ՀՆԱ-ի 20%, ապա վերամշակող արդյունաբերությանը բաժին է ընկել ՀՆԱ-ի 12%: ԱՄՆ խոշորագույն 500 վերազգային կորպորացիաների տարեկան եկամուտը 2016թ. կազմել է մոտ 12 տրիլիոն դոլար (ՀՆԱ-ի 66%) իսկ շահույթը՝ 890 մլրդ. դոլար: Ավելին, այդ ընկերությունների շուկայական կապիտալիզացիան կազմել է 19 տրիլիոն դոլար իսկ աշխատողների թվաքանակը՝ մոտ 28.2 մլն. մարդ: Ըստ տարեկան եկամտի մակարդակի 2016թ. տվյալներով ամերիկյան առավել խոշոր 10 վերազգային կորպորացիաներն են՝ «Walmart» (485.8 մլրդ. դոլար), «Berkshire Hathaway» (223.6 մլրդ. դոլար), «Apple» (215.6 մլրդ. դոլար), «Exxon Mobil» (205 մլրդ. դոլար), «McKesson» (192.4 մլրդ. դոլար), «UnitedHealth Group» (184.8 մլրդ. դոլար), «CVS Health» (177.5 մլրդ. դոլար), «General Motors» (166.3 մլրդ. դոլար), «AT&T» (163.7 մլրդ. դոլար) և «Ford Motor» (151.8 մլրդ. դոլար): ԱՄՆ-ում յուրաքանչյուր տարի ստեղծվում

են ապրանքների և ծառայությունների մոտ 50 հազ. նոր անվանումներ, այն դեպքում, երբ 1970թ. այդ ցուցանիշը չէր գերազանցում 10 հազ.:

Ծառայությունների ոլորտ: Այս ոլորտը ներկայումս համարվում է ԱՄՆ տնտեսություն հիմնական ոլորտը և զարգացած է դրա գրեթե բոլոր ուղղությունները՝ զբոսաշրջիկություն, բանկային գործ, առևտուր, առողջապահություն, կրթություն և այլն: Վերջին շրջանում շատ արագ զարգանում է խորհրդատվական, շուկայագիտական և կառավարման ծառայությունները: Ծառայությունների ոլորտում ներգրավված է տնտեսապես ակտիվ բնակչության ավելի քան 80%-ը: Այս ոլորտում մեծ նշանակություն ունեն նաև տրանսպորտային ծառայությունները:

ԱՄՆ-ի «Նոր տնտեսությունը». Բիզնեսի գլոբալացում և ինֆորմացիոն ծառայություններ: Ամերիկյան «Նոր տնտեսության» մոդելն առաջին հերթին բնութագրվում է բիզնեսի գլոբալացմամբ և ինֆորմացիոն հեղափոխությամբ:

Բիզնեսի գլոբալացում ասելով հասկանում ենք երկրի և դրա տնտեսական սուբյեկտների ինտեգրումը համաշխարհային տնտեսությանը: Ներկայումս խոշոր ամերիկյան ընկերությունների եկամուտների մոտ կեսը ձևավորվում է արտասահմանում: Իր հերթին ԱՄՆ-ը ստանում է արտասահմանյան առաջատար ներդրումային ապրանքներ և տեխնոլոգիաներ, երկրում գործում են եվրոպական և ճապոնական վերագոյին ընկերությունների մասնաճյուղեր ու դուստր ձեռնարկություններ: Եթե 1970-ական թթ. ԱՄՆ տնտեսության 17% էր կապված արտաքին առևտրի հետ, ապա ներկայումս ամերիկյան տնտեսությունն արդեն 1/4 մասով կախված է արտաքին առևտրից:

Ամերիկյան «Նոր տնտեսությունում» հովանավորչական քաղաքականության կիրառումը բավականին սահմանափակված է, քանի որ տնտեսական զարգացման համար հենց ազատ շուկայական հարաբերություններն են ամենալավ խթան հանդիսանում:

Ամերիկյան տնտեսության աճի երկրորդ հիմնական աղբյուրը ինֆորմացիոն հեղափոխությունն է, որով ԱՄՆ նույնպես ամուր դիրքեր է գրավում աշխարհում: Անընդհատ կատարելագործվում են թվային տեխնոլոգիաները, ձևավորվում են նոր ընկերություններ, առաջանում են արդյունաբերության նոր ոլորտներ: Եթե նախկինում տնտեսությունը զարգանում էր մեքենաշինության և բնակարանային շինարարության զարգացման հաշվին, ապա ներկայումս զարգացման միջոց են հանդիսանում ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաները, որոնք ապահովում են ամբողջ տնտեսական աճի

1/3-ը: Ինֆորմացիոն և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների ոլորտում ԱՄՆ աշխարհում իրեն հավասարը չունի: Այս ոլորտն էական դեր է խաղում, քանի որ արագ և որակյալ ինֆորմացիայի ապահովմամբ է որոշվում ամբողջ արտադրության արդյունավետությունը: Ներկայումս ԱՄՆ-ում է կենտրոնացված զարգացած երկրների տվյալների բանկի 75.0%:

Բիզնեսի գլոբալացումը և նոր ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաները հանգեցրին ԱՄՆ տնտեսության վերակառուցմանը: Գլոբալացումն ամերիկյան ապրանքների և ծառայությունների համար ստեղծեց իրացման նոր շուկաներ, խթանեց արտասահմանյան շուկա ուղղվածություն ունեցող արտադրությանը: Գլոբալ շուկան ամերիկյան ընկերություններին հնարավորություն տվեց դառնալ մրցունակ, բարձրացավ ապրանքների որակը, նվազեցին ծախսերը և գները:

Ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաներն իրենց հերթին ազդում են տնտեսության ոլորտների վրա: Դրանց միջոցով հնարավոր է բարձրացնել աշխատուժի արտադրողականությունը և կառավարման արդյունավետությունը, նվազեցնել ծախսերը: «Նոր տնտեսության» առանձնահատկությունը կայանում է նաև նրանում, որ ժամանակակից տեխնոլոգիաներն անընդհատ կատարելագործվում են՝ թույլ չտալով ապրանքի կյանքի ցիկլի կորին նվազել¹³: Անընդհատ ի հայտ են գալիս արտադրանքի ձևափոխված տարբերակներ կամ լիովին նոր ապրանքներ և ծառայություններ:

Ամերիկյան «Նոր տնտեսության» արդյունավետությունը կախված է նաև ամերիկյան կառավարման համակարգի առանձնահատկությունից, որը հիմնված է արագ որոշումների ընդունման վրա: Այդ պատճառով ամերիկյան կառավարման մոդելին, ի տարբերություն եվրոպական և ճապոնական կառավարման մոդելների, բնորոշ է մեծ ռիսկայնությունը:

Արտաքին տնտեսական կապերը: Արտաքին առևտուրը շատ մեծ դեր է կատարում ԱՄՆ տնտեսության զարգացման համար, իսկ արտաքին ապրանքաշրջանառության ծավալով ԱՄՆ-ն համաշխարհային տնտեսության մեջ զբաղեցնում է առաջին տեղը: Ինչպես նկատում ենք Հավելված, Աղյուսակ 1.1.5-ից 2007թ. ԱՄՆ-ում սկիզբ առած գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված 2009թ. զգալի կրճատվել են ինչպես արտահանման և ներմուծման, այնպես էլ բացասական առևտրային հաշվեկշռի ցուցանիշները: Այնուհետև 2010-2014թթ. ընկած ժամանակահատվածում աճել են արտահանման, ներմուծման, ինչպես

¹³ Ապրանքի կյանքի ցիկլի տեսության հեղինակն է Ռ. Վերնոնը:

նաև բացասական առևտրային հաշվեկշռի ցուցանիշները: 2015-2016թթ. ընկած ժամակաահատվածում ԱՄՆ արտահանման և ներմուծման ցուցանիշները կրկին ձեռք են բերել նվազման միտում: Այստեղ հարկ է նշել, որ 2015-2016թթ. ընկած ժամանակահատվածում նվազել են ինչպես ապրանքների, այնպես էլ ծառայությունների համաշխարհային արտահանման և ներմուծման ծավալները: Այսպես, եթե 2014թ. տվյալներով ապրանքների և ծառայությունների համաշխարհային արտահանման ծավալները կազմել են համապատասխանաբար 18,841 և 5,139 մլրդ. դոլար, ապա 2016թ. կազմել են՝ 15,913 և 4,833 մլրդ. դոլար:

2016թ. տվյալներով ԱՄՆ արտաքին ապրանքաշրջանառության ծավալը կազմել է 3,698 մլրդ. դոլար՝ այդ թվում արտահանումը կազմել է 1,450 իսկ ներմուծումը՝ 2,248 մլրդ. դոլար: ԱՄՆ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը կազմել է -797 մլրդ. դոլար: Համեմատության համար, նշենք, որ 1998թ. արտահանման ծավալը կազմել է 682.1 մլրդ. դոլար, ներմուծման ծավալը՝ 944.3 մլրդ դոլար, իսկ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը -262.2 մլրդ դոլար: Այսպիսով, ինչպես նկատում ենք 1998-2016թ. ընկած ժամանակաշրջանում արտահանման ծավալն աճել է 112.6%, իսկ ներմուծման ծավալը՝ 138.1%: Առաջին հայացքից թվում է, թե առևտրային հաշվեկշռի ոչ բարենպաստ իրավիճակը (աճի միտում ունեցող բացասական սալդոն) պետք է ազդի երկրի տնտեսական աճի վրա: Սակայն ԱՄՆ այս իրավիճակից քաղում է առավելություն, քանի որ իրականում տեղի է ունենում օտարերկրյա կապիտալի և առաջատար տեխնոլոգիաների ներհոսք և աճում է տեղական ներդրումային և սպառողական ապրանքների մրցունակությունը, որն էլ հենց նպաստում է երկրի տնտեսական աճին:

2016թ. տվյալներով ԱՄՆ-ն ապրանքների արտահանման ծավալով (համաշխարհային արտահանման 9.1%) աշխարհում գրավել է երկրորդ տեղը՝ Չինաստանից հետո (2,097 մլրդ. դոլար), իսկ ծառայությունների արտահանման ծավալով՝ (համաշխարհային արտահանման 15.6%-ը կամ 752.4 մլրդ. դոլար) առաջին տեղը: Ապրանքների արտահանումը կազմել է ՀՆԱ-ի 8.0%-ը և այս ցուցանիշը նվազման միտում ունի: Համեմատության համար նշենք, որ 1997թ. ապրանքների արտահանումը կազմել է ՀՆԱ-ի մոտ 12%: Այստեղ հարկ է նշել, որ 2003թ.-ից սկսած ապրանքների արտահանման ծավալով ԱՄՆ իր առաջատար դիրքը զիջեց Չերմանիային, իսկ 2007թ.՝ արդեն նաև Չինաստանին՝ գրավելով երրորդ տեղը

Պերմանիայից ու Չինաստանից հետո: Ավելին, 2008թ. գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամի ազդեցությամբ արդեն 2009թ. Պերմանիան իր առաջատար դիրքը զիջեց Չինաստանին, իսկ 2010թ.՝ նաև ԱՄՆ-ին:

ԱՄՆ արտահանման հիմնական շուկաներն են Կանադան (21.4%), Մեքսիկան (14.8%), Չինաստանը (7.6), Ճապոնիան (5.4), Մեծ Բրիտանիան (4.4) և Պերմանիան (4.3%): Համեմատության համար նշենք, որ 1997թ. ԱՄՆ արտահանման հիմնական շուկաներն էին Կանադան (23.0%), Ճապոնիան (10.3), Մեքսիկան (10.1), Մեծ Բրիտանիան (5.2), Պերմանիան (3.7), Հարավային Կորեան (3.4) և Թայվանը (3.2%): Ինչպես տեսնում ենք, նշված ժամանակաշրջանում Ճապոնիան իր տեղը զիջել է Մեքսիկային և Չինաստանին, ինչպես նաև նվազել է արտահանման բաժինը Հարավ-Արևելյան Ասիայի երկրներ:

Արտահանման մեջ գերակշռող հիմնական ապրանքախմբերն են՝ գյուղատնտեսական արտադրանքը (9.2%), արդյունաբերական հումքը (օրգանական քիմիական միացություններ) (26.8%), կապիտալ ապրանքները (ինքնաթիռներ, ավտոմեքենաների մասեր, համակարգիչներ, հեռահաղորդակցման սարքավորումներ) (49.0%) և սպառողական ապրանքները (ավտոմեքենաներ և դեղորայք) (15.0%):

Ամերիկյան տնտեսության համար ներմուծումը ոչ պակաս կարևոր դեր ունի, քան արտահանումը (ներմուծումից է կախված ՀՆԱ-ի արտադրության մոտ 14%-ը): Այսպես, 2016թ. տվյալներով ԱՄՆ-ն ապրանքների (համաշխարհային ներմուծման 14.0% կամ 2,248 մլրդ. դոլար) և ծառայությունների ներմուծման (համաշխարհային ներմուծման 10.7% կամ 503.0 մլրդ. դոլար) ծավալներով աշխարհում գրավել է առաջին տեղը¹⁴: Այստեղ հարկ է ավելացնել, որ և՛ ապրանքների, և՛ ծառայությունների ներմուծման ծավալներով ԱՄՆ աշխարհում հաստատուն կերպով գրավում է առաջին տեղը:

ԱՄՆ ներմուծման հիմնական գործընկեր երկրներն են Չինաստանը (19.9%), Կանադան (14.8%), Մեքսիկան (12.5), Ճապոնիան (5.7) և Պերմանիան (5.3%): Այստեղ հարկ է նշել, որ 1997-2005թթ. ընկած ժամանակաշրջանում Ճապոնիան իր տեղը զիջել է Չինաստանին ու Մեքսիկային, իսկ արդեն 2007թ.-ից Կանադան իր առաջատար դիրքը զիջել է Չինաստանին: Մյուս կողմից, եթե 1997թ. ԱՄՆ առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդի 40% բաժին էր ընկնում Ճապոնիային և Հարավ-Արևելյան Ասիայի

¹⁴2014թ. տվյալներով ապրանքների համաշխարհային ներմուծումը կազմել է 16,045 մլրդ. դոլար, իսկ ծառայություններինը՝ 4,703 մլրդ. դոլար:

Հավելված

Աղյուսակ 1.1.1 ԱՄՆ-ի հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշները 2000-2016թթ.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ՀՆԱ (տրիլիոն դոլար) ¹⁶	12.7	12.8	13.1	13.4	13.9	14.4	14.8	15.1	15.0	14.6	14.9	15.2	15.5	15.8	16.2	16.6	16.9
ՀՆԱ-ի աճի տեմպ, %	4.1	1.0	1.8	2.8	3.8	3.3	2.7	1.8	-0.3	-2.8	2.5	1.6	2.2	1.7	2.4	2.6	1.6
Մեկ շնչին բաժին ընկնող իրական ՀՆԱ (հազ. դոլար)	45.0	45.0	45.4	46.3	47.6	48.7	49.5	49.9	49.3	47.6	48.3	48.7	49.5	49.9	50.8	51.8	52.3
Ինֆլյացիայի մակարդակ (CPI), %	3.4	2.8	1.6	2.3	2.7	3.4	3.2	2.9	3.8	-0.4	1.6	3.2	2.1	1.5	1.6	0.1	1.3
Գործազրկության մակարդակ, %	4.0	4.7	5.8	6.0	5.5	5.1	4.6	4.6	5.8	9.3	9.6	8.9	8.1	7.4	6.2	5.3	4.9

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

Աղյուսակ 1.1.3 ԱՄՆ-ի տնտեսապես ակտիվ բնակչության բաշխվածությունը ըստ ոլորտների 2000-2016թթ., %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Գյուղատնտեսություն	1.8	1.7	1.7	1.6	1.6	1.5	1.5	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6	1.5	1.5	1.5	1.6	1.6
Արդյունաբերություն	22.9	22.2	21.2	20.9	20.8	20.6	20.8	20.6	19.9	18.5	18.1	18.2	18.1	18.3	18.6	18.5	18.4
Ծառ. ոլորտ	75.3	76.1	77.1	77.5	77.6	77.8	77.7	78.0	78.6	80.0	80.3	80.2	80.4	80.2	79.9	79.9	80.0

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

¹⁶ ՀՆԱ-ն հաշվարկված է հաստատուն գներով, որպես բազային տարի ընտրված է 2010թ.:

Աղյուսակ 1.1.4 ԱՄՆ-ի տնտեսության ճյուղային կառուցվածքը 2000-2015թթ.¹⁷, %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Գյուղատնտեսություն	1.2	1.2	1.0	1.2	1.3	1.2	1.1	1.1	1.2	1.1	1.2	1.4	1.2	1.4	1.3	1.1
Արդյունաբերություն	23.2	22.1	21.3	21.4	21.7	21.9	22.3	22.2	21.6	20.2	20.4	20.6	20.5	20.7	20.9	20.0
Ծառ. ոլորտ	75.7	76.7	77.7	77.4	77.0	76.9	76.6	76.8	77.2	78.7	78.4	78.0	78.2	77.9	77.9	78.9

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

Աղյուսակ 1.1.5 ԱՄՆ-ի արտաքին առևտուրը 2004-2016թթ., մլրդ. դոլար

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Արտահանում	818	904	1,037	1,162	1,299	1,057	1,277	1,480	1,545	1,577	1,619	1,501	1,450
Ներմուծում	1,525	1,732	1,919	2,017	2,165	1,602	1,968	2,263	2,334	2,326	2,410	2,313	2,248
Առևտրային հաշվ.	-707	-828	-881	-854	-864	-545	-690	-781	-789	-749	-791	-811	-797

Աղբյուր՝ International Trade Centre

¹⁷ Այս ցուցանիշների տվյալներն առկա են մինչև 2015թ.:

Թեմա 1.2: Կանադայի տնտեսությունը

Տնտեսաաշխարհագրական ընդհանուր բնութագիրը: Կանադան իր գրաված տարածքով աշխարհում Ռուսաստանից հետո զբաղեցնում է երկրորդ տեղը (9.9 մլն. քառ. կմ.) հետո: Չնայած տարածքի իր մեծ չափերին երկիրը խիտ բնակեցված չէ: Այսպես, 2016թ. տվյալներով Կանադայի բնակչությունը կազմել է 36.2 մլն. մարդ: Հանդիսանալով անկախ պետություն Կանադան անդամակցում է Ազգերի բրիտանական համագործակցությանը¹⁸:

ԱՄՆ նախաձեռնամբ Կանադան 1976թ.-ից համարվում է Մեծ յոթնյակի անդամ՝ որպես համաշխարհային տնտեսության մեջ եվրոպական երկրների դիրքերի ամրապնդման հակակշիռ: Իր տնտեսական հզորությամբ Կանադան Մեծ յոթնյակում զբաղեցնում է վերջին տեղը: Սակայն զարգացած երկրների շարքում Կանադայի տարբերիչ առանձնահատկությունը այն է, որ աշխատանքի միջազգային բաժանման և միջազգային առևտրի գործընթացներում դրա ինտեգրման աստիճանը բավականին մեծ է: 2016թ. տվյալներով Կանադայի արտաքին ապրանքաշրջանառության ծավալը կազմել է ՀՆԱ-ի 51.8%-ը:

Կանադան բնակլիմայական պայմաններով և ռեսուրսների հարստությամբ շատ նման է Ռուսաստանին: Այստեղ բավականին շատ են մասամբ, անգամ բացառապես չյուրացված տարածքները: Տարածքի զգալի մասը զբաղեցնում են տունդրան և տայգան (փշատերև անտառների գոտի): Գյուղատնտեսության համար պիտանի է տարածքի 16%-ը, որի մոտ կեսը մշակվում է:

Կանադան հարուստ է բնական հանածոներով: Տարածքի մոտ 1/3-ը ծածկված է անտառներով: Փայտանյութի պաշարներով (համաշխարհային պաշարների 10%) Կանադան զբաղեցնում է երրորդ տեղը Ռուսաստանից և Բրազիլիայից հետո, իսկ բնակչության մեկ շնչին բաժին ընկնող փայտանյութով՝ առաջին տեղը: Քաղցրահամ ջրի համաշխարհային պաշարների 15%-ը գտնվում է այստեղ, իսկ հիդրոէներգետիկ պաշարները կազմում են մոտ 65 մլն. կվտ.: Այս վերջին ցուցանիշով Կանադան գրավում է աշխարհում երրորդ տեղը ԱՄՆ-ից և Բրազիլիայից հետո: Կանադայի օգտակար հանածոները ներկայացնում են Մենդելեևի աղյուսակի գրեթե բոլոր տարրերը: Հատուկ նշանակություն ունեն գունավոր և ազնիվ մետաղները, ուրանը,

¹⁸ Ազգերի բրիտանական միությունն իրենից ներկայացնում է միջկառավարական կազմակերպություն, որին անդամակցում են 54 անկախ պետություններ: Անդամ պետությունների մեծ մասը նախկինում եղել են Մեծ Բրիտանիայի գաղութներ:

նավթը, բնական գազը և քարածուխը: Բնական հանածոների այդպիսի առկայության պայմաններում Կանադայի տնտեսության համար մեծ նշանակություն են ունեցել և շարունակում են ունենալ արդյունահանող ու վերամշակող արդյունաբերության ոլորտները: Պատմականորեն երկրում զարգացել է փայտամշակման արդյունաբերությունը, ցորենի արտադրությունը, մետաղագործությունը և նավաշինությունը:

Սկսած 1950-ական թթ. Կանադայի տնտեսական աճը պայմանավորված էր, ոչ միայն կանադական ապրանքների նկատմամբ արտաքին պահանջարկի մեծացմամբ, այլ նաև՝ ներքին պահանջարկի ավելացմամբ: Ներքին շուկայում պահանջարկն աճում էր հիմնականում ի հաշիվ բարձր որակավորում և բարձր եկամուտների մակարդակ ունեցող իմիգրանտների, որոնք լուծում էին ոչ միայն աշխատանքային ռեսուրսների պակասուրդի խնդիրը, այլ նաև ավելացնում էին ներքին պահանջարկը:

2016թ. տվյալներով Կանադայի անվանական ՀՆԱ-ն կազմել է 1.53 տրիլիոն դոլար, իրական ՀՆԱ-ն՝ 1.82 տրիլիոն դոլար, իսկ մեկ շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ն՝ 50,232 (Տես Հավելված, Աղյուսակ 1.2.1): Ի տարբերություն ԱՄՆ-ի, Կանադան կարողացավ վերականգնել մինչճգնաժամային ՀՆԱ-ի մակարդակը 2010թ.: 2009-2010թթ. Կանադայի տնտեսության ՀՆԱ-ի աճի տեմպը կազմել է համապատասխանաբար -2.9 և 3.1%: 2008թ. տնտեսական աճի տեմպի զգալի նվազումը և 2009թ. բացասական ցուցանիշն արդյունք է գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի, որը սկիզբ առավ 2007թ. ԱՄՆ-ում: 2016թ. տվյալներով Կանադայի տնտեսության տնտեսական աճի տեմպը կազմել է 1.5%:

Գործազրկության մակարդակը Կանադայում 2016թ. կազմել է 7.0% իսկ ինֆլյացիայի մակարդակը՝ 1.4%: Ի տարբերություն ԱՄՆ-ի, Կանադայի տնտեսության մեջ, չնայած բնակչության քիչ թվաքանակի, համեմատաբար բարձր է եղել գործազրկության մակարդակը: Ավելին, գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված, գործազրկության մակարդակը զգալի ավելացավ՝ 2009 թվականին կազմելով 8.3%: Արդյունքում, եթե ի սկզբանե Կանադայի գործազրկության մակարդակը գերազանցում էր ԱՄՆ գործազրկության մակարդակին, ապա գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո գրանցվեց հակառակ պատկերը: Այսպես 2009-2013թթ. ընկած ժամանակաշրջանում՝ գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված, Կանադայի տնտեսության մեջ գործազրկության

մակարդակը եղել է ավելի ցածր, քան ԱՄՆ-ում: Միայն սկսած 2014թ.-ից գործազրկության մակարդակի իր ցածր ցուցանիշով (2014թ. 6.2%, իսկ 2016թ. 4.9%) ԱՄՆ կրկին առաջ անցավ Կանադային:

Կանադայի առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը 2016թ. կազմել է -13.9 մլրդ. դոլար, իսկ վճարային հաշվեկշռի ընթացիկ հաշվի պակասուրդը՝ -51.2 մլրդ. դոլար կամ ՀՆԱ-ի 3.3%: Մեծ յոթնյակի երկրների շարքում Կանադան առանձնացել է իր առևտրային հաշվի դրական հաշվեկշռով: Սակայն, ինչպես և ԱՄՆ-ի դեպքում, գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը զգալի կառուցվածքային փոփոխություններ առաջ բերեց Կանադայի տնտեսության մեջ: Արդյունքում Կանադան դրական առևտրային հաշվեկշիռ ունեցող երկրից վերածվեց բացասական առևտրային հաշվեկշիռ ունեցող երկրի:

2016թ. տվյալներով Կանադայի պետական պարտքը կազմել է ՀՆԱ-ի 99.4% (այս ցուցանիշի մեծությամբ Կանադան աշխարհում զբաղեցրել է 18-րդ տեղը), իսկ արտաքին պարտքը (պետական և մասնավոր) կազմել է 1,608 մլրդ. դոլար կամ ՀՆԱ-ի 105.2% (այս ցուցանիշի մեծությամբ Կանադան աշխարհում զբաղեցրել է 15-րդ տեղը): Այստեղ հարկ է նշել, որ գլոբալ-ֆինանսատնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված զգալի աճել է Կանադայի պետական պարտքի և արտաքին պարտքի ցուցանիշները: Այսպես, մինչճգնաժամային հատվածում օրինակ 2007թ. պետական պարտքի և արտաքին պարտքի (պետական և մասնավոր) ցուցանիշները կազմել են համապատասխանաբար 64.2% և 57.4%:

Բնակչությունը և աշխատանքային ռեսուրսները: Հաշվի առնելով տարածքի մեծությունը և բնակչության թվաքանակը Կանադան աշխարհում համարվում է ամենաքիչ բնակեցված երկրներից մեկը: Բնակչության զգալի մասը Եվրոպայից և ԱՄՆ-ից ներգաղթածների սերունդներն են, որոնք ձևավորել են ազգային հետևյալ հիմնական խմբերը՝ բրիտանացիներ (40%), ֆրանսիացիներ (23%), ովքեր հատկապես բնակվում են Քվեբեկում, Օնտարիոյում, Եվրոպայից այլ ազգերի ներգաղթածներ (16%), ասիացիներ (5%), ամերիկյան հնդկացիներ (4%), իսկ բնիկների (էսկիմոսներ) թիվը գնալով նվազում է: Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմից հետո, Մերձավոր Արևելքից մոտ 100 հազ. հայ բնակություն հաստատեց հատկապես Մոնրեալում և Տորոնտոյում: Երկուն իրավահավասար կերպով գործում է երկու պետական լեզու՝ անգլերեն և ֆրանսերեն: Կապված այդ լեզուների օգտագործման հետ հաճախ տեղի են ունենում ազգամիջյան բախումներ, երկրի ներսում սրվում է մրցակցությունը

նահանգների և տարածաշրջանների միջև, ինչ-որ չափով դժվարանում է բիզնեսի զարգացումը:

Տնտեսապես ակտիվ բնակչությունը 2016թ. կազմել է ամբողջ բնակչության 55.0% (19.9 մլն. մարդ): Տնտեսապես ակտիվ բնակչության մոտ 1.6% զբաղված է գյուղատնտեսության, 19.6%՝ արդյունաբերության, իսկ 78.8% ծառայությունների ոլորտում: Համեմատության համար նշենք, որ 1998թ. տվյալներով տնտեսապես ակտիվ բնակչության 3.8% զբաղված էր գյուղատնտեսության, 22.2%՝ արդյունաբերության, իսկ 74%՝ ծառայությունների ոլորտում: Մեծ յոթնյակի երկրների շարքում համեմատաբար մեծ է եղել Կանադայի գործազրկության մակարդակը, ինչը 2016թ. տվյալներով կազմել է 7.0%¹⁹:

Կանադայի բնակչության մտավոր ներուժը շատ բարձր է: Այսպես, ըստ Մարդկային զարգացման ինդեքսի 2016թ. Կանադան աշխարհում գրավում էր տասներորդ տեղը՝ առաջ անցնելով ԱՄՆ-ից, Մեծ Բրիտանիայից, Ճապոնիայից և Ֆրանսիայից, որոնք գրավում էին համապատասխանաբար տասնմեկերորդ, տասնվեցերորդ, տասնյոթերորդ և քսանմեկերորդ տեղերը²⁰: Կանադան իր երկիր է ընդունում հիմնականում բարձր որակյալ կադրերի՝ մշտական բնակչություն հաստատելու համար:

Տնտեսության զարգացման մակրոտնտեսական մոդելի առանձնահատկությունները: Կանադայի տնտեսական զարգացումը պատմականորեն կապված է երեք գործոնի հետ:

1. *Բացառիկ բնական ռեսուրսների առկայություն:* Կանադան տնտեսության ցանկացած ոլորտում ունի բոլոր անհրաժեշտ միջոցներն արտադրություն կազմակերպելու համար:
2. *Ժողովրդագրական գործոն:* Բարձր որակավորում և մտավոր ներուժ ունեցող կադրերի անընդհատ ներհոսք:
3. *ԱՄՆ-ի զարգացման մոդելի կիրառում:* Կանադային հաճախ անվանում են ԱՄՆ-ի փոքր եղբայր: Կանադային տնտեսության համար շատ մեջ դեր ունի նաև օտարերկրյա կապիտալի ներհոսքը, հատկապես՝ ԱՄՆ-ից, Մեծ Բրիտանիայից և

¹⁹ 2000-2008թթ. ընկած ժամանակահատվածում գործազրկության միջին մակարդակը Կանադայում կազմել է 6.9%, իսկ ճգնաժամից հետո 2009-2016թթ. ընկած ժամանակահատվածում՝ 7.3%:

²⁰ UNDP-Human Development Report, 2016

Ֆրանսիայից: Հարկ է նշել, որ կանադական արդյունաբերությունում նշված երկրներին բաժին է ընկնում ամբողջ ներդրումների 1/3-ը:

Կանադայի տնտեսությունը տարբերվում է ամերիկյանից նրանով, որ այստեղ պետության դերը շատ ավելի մեծ է, քան ԱՄՆ-ում: Օրինակ, եթե ԱՄՆ-ում երկաթուղիները կառուցվել են մասնավոր հատվածի կողմից, ապա Կանադայում սկզբնական շրջանում հենց պետությունն էր դրանով զբաղվում: Պետության վերահսկողության տակ էին գտնվում գրեթե բոլոր կարևոր ոլորտները (արդյունահանող արդյունաբերություն և ենթակառուցվածք): 1945-84թթ. կառավարության դերն էլ ավելի ուժեղացավ: Պետությունը հանդիսացավ ապրանքներ և ծառայություններ հիմնական արտադրողը, նրա վերահսկողության տակ էին գտնվում էներգետիկան, տրանսպորտը և կապը, հանքահումքային արդյունաբերությունը և այլն: Իրականացվում էր տնտեսության «կանադացում», որը իրենից ներկայացնում էր տեղական արտադրողների դիրքերի ուժեղացում և օտարերկրյա կապիտալի սահմանափակ ներհոսք: Այնուամենայնիվ, 1980-ական թթ. սկզբից արդեն կառավարության միջամտության օպտիմալ սահմանները զգալի խախտվել էին և կառավարության միջամտությունն ավելի ու ավելի քիչ արդյունավետ էր դառնում: Արդյունքում 1985թ. Կանադայի բյուջեի պակասուրդը հասավ վիթխարի ծավալների կազմելով -41.7 մլրդ դոլար (ՀՆԱ-ի -8.5%): Մյուս կողմից ԱՄՆ զգալի ազդեցություն է ունեցել Կանադայի տնտեսության զարգացման գործում: Ամերիկյան կապիտալը խթանել է Կանադայի արդյունաբերության զարգացմանը՝ ֆինանսավորելով կանադական ձեռնարկատերերին: Ամերիկյան շուկան միշտ հանդիսացել և հանդիսանում է որպես կանադական ապրանքների իրացման հիմնական շուկա (ԱՄՆ բնակչությունը մոտ 10 անգամ ավելի է, քան Կանադայինը):

Սոցիալ-տնտեսական զարգացման ժամանակակից միտումները: 1990-ական թթ. Կանադայի կառավարությունը սկսեց լայնածավալ աշխատանքներ իրականացնել բաց տնտեսություն կառուցելու, համաշխարհային տնտեսության գլոբալացման գործընթացներում երկրի մասնակցությունը ընդլայնելու, տնտեսական անկախությունը պահպանելու և ԱՄՆ-ի հետ իրավունքները հավասարեցնելու ուղղությամբ: Միջազգային շուկայում ռեսուրսների գների անկմամբ և պահանջարկի նվազմամբ պայմանավորված Կանադայի տնտեսության ավանդական ոլորտների (հանքահումքային, վառելիքաէներգետիկ և այլն) տեսակարար կշիռը, ինչպես նաև եկամուտները և կապիտալ ներդրումները բավականին կրճատվեցին: Դրա փոխարեն

էապես աճեցին գիտատար ոլորտներում արտադրանքի թողարկումը և ներդրումները: Հատկապես զարգացան էլեկտրոնիկայի, էլեկտրատեխնիկական, մեքենաշինական, հեռահաղորդակցման միջոցների, ավտոմոբիլաշինության, քիմիական և դեղագործական ոլորտները:

Արդեն 1990-ական թթ. կեսերին Կանադայի տնտեսական կյանքում տեղի ունեցան կարևոր տեղաշարժեր: Մի քանի տասնամյակում արդեն ձևավորված պետական կարգավորման մեխանիզմը սկսեց վերակառուցվել: Այսպես, 1990-ական թթ. երկրում սկսվում է իրականացվել լայնամասշտաբ սեփականաշնորհման գործընթաց, որի ընթացքում դաշնային կառավարությունը մասնավոր հատվածին փոխանցեց խոշոր վերամշակող արդյունաբերությունը, նավթագազարդյունաբերությունը, երկաթուղային տրանսպորտը և կապի ոլորտը: Սեփականաշնորհվեցին նաև նավահանգիստները և օդանավակայանները:

Այսպիսով, 1990-ական թթ. տնտեսության մեջ զգալի նվազեց կառավարության դերը, արտաքին պարտքը և բյուջեի պակասուրդը սկսեց կտրուկ նվազել: Այսպես, եթե 1995թ. տվյալներով Կանադայի պետական պարտքը կազմում էր ՀՆԱ-ի 101.6%, ի դեպ այս ցուցանիշով Կանադան Մեծ յոթնյակում զիջում էր միայն Իտալիային (ՀՆԱ-ի 121%), ապա արդեն 2007թ. Կանադայի պետական պարտքը կազմում էր ՀՆԱ-ի 64.2%: Ինչպես արդեն նշել ենք, գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամով պայմանավորված Կանադայի պետական պարտքը, ինչպես և մյուս երկրներում, զգալի ավելացավ՝ 2016թ. կազմելով ՀՆԱ-ի 99.4%: Մյուս կողմից, 1990-ական թվականների երկրորդ կեսից սկսած լուծվեց բյուջեի պակասուրդի հիմնախնդիրը: 1990-ական թվականների երկրորդ կեսից սկսած մինչև գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը (2008թ.) Կանադայի պետական բյուջեն եղել է ավելցուկային: Գլոբալ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո Կանադայի պետական բյուջեն կրկին պակասուրդ գրանցեց, սակայն դա նվազման միտում ունի: Այսպես, եթե Կանադայի պետական բյուջեի պակասուրդը 2010թ. կազմել է ՀՆԱ-ի -3.6%, ապա արդեն 2016թ. տվյալներով Կանադայի պետական բյուջեի պակասուրդը կազմել է ՀՆԱ-ի -0.9%: Ներկայումս Կանադայի տնտեսական զարգացման գործընթացում կառավարությունը կատարում է կորրեկցիոնող և ուղղորդող դեր:

Տնտեսության ճյուղային կառուցվածքը: 2013թ. տվյալներով Կանադայի տնտեսության ճյուղային կառուցվածքը հետևյալն էր՝ գյուղատնտեսությանը բաժին էր

ՀՆԱ-ի 1.8%-ը, արդյունաբերությունը՝ 28.8, իսկ ծառայությունների ոլորտին բաժին էր ընկնում 69.3%-ը (Տես Աղյուսակ 1.2.3):

Ինչպես նկատում ենք Աղյուսակ 1.1.4-ից Կանադան իր տնտեսության ճյուղային կառուցվածքով «Մեծ յոթնյակի» երկրների շարքում, ինչպես Ճապոնիան և Պերմանիան, առանձնանում է արդյունաբերության ոլորտի համեմատաբար մեծ բաժնով:

Գյուղատնտեսություն: Գյուղատնտեսական արտադրանքի թողարկմամբ և արտահանմամբ Կանադան աշխարհում գրավում է առաջատար դիրքեր: Գյուղատնտեսական արտադրանքի հիմքում ընկած են հացահատիկային կուլտուրաները՝ ցորեն, եգիպտացորեն և այլն: Հացահատիկային կուլտուրաների արտահանման ծավալով՝ հիմնականում ցորեն, Կանադան աշխարհում գրավում է երկրորդ տեղը ԱՄՆ-ից հետո: 2016թ. տվյալներով գյուղատնտեսության ոլորտում ներգրավված մեկ աշխատողին բաժին է ընկել 86,778 դոլարի արդյունք:

Գյուղատնտեսության մեջ աշխատանքի կազմակերպման առանձնահատկություններից է վառ արտահայտված տարածքային և ճյուղային մասնագիտացումը: Գյուղատնտեսական բոլոր ֆերմաների մոտ 90% մասնագիտացված են բուսաբուծության կամ անասնապահության որոշակի ոլորտներում: Ընդ որում անասնապահությանը բաժին է ընկնում ամբողջ գյուղատնտեսական արտադրանքի 60%: Կանադայի գյուղատնտեսության մեջ, ինչպես և ԱՄՆ-ի դեպքում, գերակշռում են խոշոր ֆերմաները: Գյուղատնտեսական հանդակների 3/4-ից ավելին բաժին է ընկնում 40 հա-ից ավելի տարածք ունեցող տնտեսություններին: Երկրում արդեն ձևավորվել է ագրոարդյունաբերական հզոր համալիր, որտեղ գլխավոր դերը պատկանում է սննդի արդյունաբերությանը:

Արդյունաբերություն: Ներկայումս Կանադայի արդյունաբերության գլխավոր առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ օտարերկրյա ընկերությունների մասնաբաժինը երկրի արդյունաբերության ընդհանուր ակտիվներում գերազանցում է 40%, որից ավելի քան 70% պատկանում են ամերիկյան վերազգային կորպորացիաներին: Մասնավորապես օտարերկրյա ձեռնարկություններին բաժին է ընկնում Կանադայի էլեկտրոէներգիայի ոլորտի ակտիվների 63%, քիմիական արդյունաբերության ոլորտի ակտիվների 68% և մեքենաշինության ոլորտի ակտիվների 92%:

Նախկինում Կանադայի արդյունաբերության մեջ մեծ տեղ էին զբաղեցնում «ռեսուրսատար» ոլորտները, մասնավորապես՝ նավթարդյունաբերությունը, գազարդյունաբերությունը և անտառանյութի արդյունաբերությունը: Սակայն համաշխարհային տնտեսության մեջ հումքային ապրանքների գների և դրանց նկատմամբ պահանջակի նվազման պատճառով ներկայումս արդյունաբերության զարգացման գործընթացում առաջին պլան են մղվել հետևյալ գիտատար ոլորտները.

- էլեկտրոնային և էլեկտրատեխնիկական սարքավորումների արտադրությունը,
- հեռահաղորդակցման միջոցների արտադրությունը,
- դեղագործական արդյունաբերությունը,
- արդյունաբերական սարքավորումների արտադրությունը,
- նոր նյութերի արտադրությունը (պլաստմասսա և սինթետիկ այլ նյութեր):

Զգալի տեմպերով աճում է նաև ավտոմեքենաների, (տարեկան 2,5 մլն. ավտոմեքենա և այստեղ հարկ է նշել, որ Կանադայի մեքենաշինությունը հիմնվում է ամերիկյան և ճապոնական խոշոր ընկերությունների արտասահմանյան մասնաձյուղերի և դուստր ձեռնարկությունների վրա) շինարարական նյութերի և քիմիական արդյունաբերության արտադրության ծավալները: Կանադան աշխարհում գրավում է առաջին տեղերից մեկը թղթի արտադրությամբ՝ տարեկան թողարկելով 20 մլն. տ. թուղթ: Տնտեսության առաջատար ոլորտ է համարվում նաև տրանսպորտային մեքենաշինությունը՝ շինարարական մեքենաների և ավիատեխնիկայի արտադրություն: Կանադական «Bombardier Inc.» կորպորացիան տրանսպորտային մեքենաշինության ոլորտում համարվում է համաշխարհային առաջատարներից մեկը, որը թողարկում է ոչ միայն ձյունազնաց ավտոմեքենաներ և ջրային մոտոցիկլետներ, այլ նաև միջին տարածությունների համար նախատեսված օդանավեր (Canadair Regional Jet, CRJ), որոնք շատ մեծ վարկանիշ ունեն Հյուսիսային Ամերիկայում և Եվրոպայում: Բացի դա Կանադայի անրոտիեզերական արդյունաբերությունը թողարկում է «De Havilland (DH8)», «Larjet» և «Short Brothers» ինքնաթիռները:

Բուռն կերպով զարգանում է համակարգչային արդյունաբերությունը, մասնավորապես «Compaq» ընկերության համակարգիչների մեծ մասը արտադրվում է Կանադայում: Հարկ է նշել, որ տնտեսությունում իրականացվող ընդհանուր ներդրումների մոտ 40%-ը բաժին է ընկնում հենց այս ոլորտին:

Այնուամենայնիվ Կանադայի արդյունաբերության մեջ «ռեսուրսատար» ոլորտները դեռ շարունակում են զերակշռել: Այսպես, 2013թ. տվյալներով Կանադայի

արդյունաբերությանը բաժին էր ընկնում ՀՆԱ-ի 28.8%, իսկ վերամշակող արդյունաբերությանը՝ ՀՆԱ-ի 10.6%

Ծառայությունների ոլորտ: Ծառայությունների ոլորտում բարենպաստ կերպով զարգանում են հետևյալ ոլորտները.

1. մեծածախ առևտուրը,
2. ձեռնարկատերերին տրամադրվող գործարարության ծառայությունները,
3. հյուրանոցային ծառայությունները,
4. հեռահաղորդակցման ոլորտը

Ծառայությունների ոլորտի զարգացմանը զգալի նպաստեց ապրանքների և ծառայությունների արտադրությունում պետության ուղղակի միջամտության վերացումը, որը լրացուցիչ խթան հանդիսացավ մասնավոր ծառայությունների ոլորտի զարգացման համար:

Պետական հատվածի կրճատումն ազդեց նաև Կանադայի աշխատուժի շուկայի վրա: Սկզբնական շրջանում նախկին պետական ծառայողները զգալի դժվարություններ էին ունենում մասնավոր հատվածում աշխատանքի տեղավորվելիս: Այսպես, եթե 1997թ. Կանադայում գործազրկության մակարդակը (9.8%) մոտ երկու անգամ գերազանցում էր ԱՄՆ գործազրկության մակարդակին, ապա արդեն 2000-ական թվականներին այդ տարբերությունը զգալի մեղմացել է: 2016թ. տվյալներով Կանադայի գործազրկության մակարդակը կազմում էր 7.0%, իսկ ԱՄՆ գործազրկության մակարդակը 4.9%:

Արտաքին տնտեսական կապերը: Կանադայի տնտեսության համար արտաքին տնտեսական հարաբերությունները շատ մեծ նշանակություն ունեն: Միջազգային առևտրում ներգրավվածության մակարդակով Կանադան Մեծ յոթնյակում գրավում է առաջին տեղը (2016թ. տվյալներով արտաքին ապրանքաշրջանառությունը կազմել է ՀՆԱ-ի ի 51.8%):

2016թ. տվյալներով Կանադայի արտաքին ապրանքաշրջանառության ծավալը կազմել է 791.2 մլրդ. դոլար՝ այդ թվում արտահանումը կազմել է 389.1, իսկ ներմուծումը՝ 402.1 մլրդ. դոլար: Այսպիսով, Կանադայի առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը կազմել է -10.3 մլրդ. դոլար: Այստեղ հարկ է նշել, որ Կանադայի առևտրային հաշվեկշիռը բավական երկար ժամանակահատված հաստատուն կերպով եղել է դրական: Այսպես, եթե 1990-ական թվականների վերջին՝ 1998թ., Կանադայի առևտրային հաշվեկշռի ավելցուկը կազմել է 9.3 մլրդ. դոլար, ապա 2000-ական թվականների վերջին՝ 2008թ.,

կազմել է 46.8 մլրդ. դոլար: 2009-2016թթ. ընկած ժամանակահատվածում առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդը հիմնականում գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամի արդյունք էր, ինչը տնտեսության մեջ առաջ բերեց կառուցվածքային փոփոխություններ:

Կանադայի արտաքին առևտրային քաղաքականության ռազմավարությունը կառուցված է այնպես, որ երկիրը մասնակցում է ինչպես համաշխարհային տնտեսության գլոբալացման գործընթացներին (Մեծ յոթնյակ, ԱՀԿ), այնպես էլ տարածաշրջանային ինտեգրացիոն գործընթացներին (NAFTA): 1994թ. ԱՄՆ և Կանադայի միջև ազատ առևտրի համաձայնագրին միացավ նաև Մեքսիկան, որի արդյունքում ձևավորվեց Հյուսիս ամերիկյան ազատ առևտրի ասոցիացիան (North American Free Trade Association, NAFTA): NAFTA-ն նոր պայմաններ ստեղծեց Կանադայի տնտեսական զարգացման համար: Կանադական շուկայում մրցակցություն ապահովելու համար հանվեցին սահմանափակումները ԱՄՆ և Մեքսիկայի արտադրողների համար: Մյուս կողմից կանադական արտադրողների համար մեծ հնարավորություններ բացվեցին ԱՄՆ և Մեքսիկայի շուկաներ դուրս գալու համար:

Միաժամանակ, դրա հետ մեկտեղ, աճում է նաև Կանադայի տնտեսության կախվածությունն արտաքին գործոններից, մասնավորապես՝ ԱՄՆ-ի կողմից կանադական արտադրանքի նկատմամբ պահանջարկից: Ամեն դեպքում, ԱՄՆ և ԵՄ երկրների շարունակական տնտեսական աճը բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում այդ երկրների շուկաներում կանադական ապրանքների իրացման համար, մասնավորապես՝ մեծ պահանջարկ են վայլում կանադական ներդրումային ապրանքները: 1990-ական թթ. լատինամերիկյան և ասիական տարածաշրջանների ֆինանսական ճգնաժամը թուլացրեց Կանադայի դիրքերը այդ տարածաշրջաններում: Ավելին, 2008թ. ԱՄՆ-ում սկիզբ առած գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամը զգալի բացասական ազդեցություն ունեցավ Կանադայի տնտեսության վրա (ՀՆԱ-ի բացասական աճ, գործազրկության ավելացում, առևտրային հաշվեկշռի պակասուրդ և այլն)

Կանադայի արտահանման ավելի քան 70% բաժին է ընկնում տնտեսության հինգ ոլորտների թողարկած արտադրանքին՝ անտառանյութի արտադրություն, լեռնարդյունահանման ու մետաղագործական արդյունաբերություն, սննդարդյունաբերության ու գյուղատնտեսության ոլորտ, էներգակիրներ և մեքենաշինություն: Բացի այդ, ավանդաբար Կանադան աշխարհում հանդիսանում է

թղթի, նիկելի, ցինկի, ալյումինի, ասբեստի, երկաթաքարի, ուրանի, ոսկու, նավթի, ցորենի առաջատար արտահանողներից մեկը:

Կանադան հիմնականում արտահանում է.

- մեքենաներ և սարքավորումներ (այդ թվում համակարգիչներ և հեռահաղորդակցման սարքավորումներ) (22%),
- ավտոմեքենաներ (24%),
- արդյունաբերական ապրանքներ (18%),
- անտառանյութի արդյունաբերության արտադրանք (14%),
- գյուղատնտեսական արտադրանք, այդ թվում ծովային մթերքներ (8%),
- սպառողական ապրանքներ (3%):

2016թ. տվյալներով Կանադայի արտահանման հիմնական գործընկեր երկրներն են՝ ԱՄՆ (76.4%), Չինաստանը (4.1%) Մեծ Բրիտանիան (3.8%) և Ճապոնիան (2.7%): Ինչպես մենք արդեն նշել ենք, ներկայումս Կանադան փորձում է նվազեցնել իր տնտեսության զարգացման կախվածությունը ԱՄՆ շուկայից: Արդյունքում, զգալի նվազել է ԱՄՆ տեսակակար կշիռը Կանադայի արտահանման մեջ հոգուտ Չինաստանի, Մեծ Բրիտանիայի և Ճապոնիայի²¹: Մյուս կողմից սա հենց այն իրավիճակն է ինչից Կանադան այդքան փորձում էր խուսափել: Կանադայի տնտեսությունը չափից ավելի կախված էր ԱՄՆ տնտեսության զարգացումից և գլոբալ ֆինանսա-տնտեսական ճգնաժամի պատճառով, ինչը հենց սկիզբ առավ 2007թ. ԱՄՆ-ում, զգալի նվազեց Կանադայի արտահանման ծավալները դեպի ԱՄՆ: Այսինքն, Կանադայի արտահանման մեջ ԱՄՆ տեսակարար կշռի նվազումն առաջին հերթին պայմանավորված էր ԱՄՆ շուկայում կանադական ապրանքների նկատմամբ պահանջարկի նվազմամբ: Կանադան ԱՄՆ արտահանում է.

- արտադրված ավտոմեքենաների մոտ 80%,
- թեթև արդյունաբերության արտադրանքի 65%,
- էլեկտրասարքավորումների 50%,
- արդյունաբերական սարքավորումների 50%,
- անտառանյութի արդյունաբերության արտադրանքի մոտ կեսը:

Կանադան ԱՄՆ-ի համար համարվում է նաև նավթի խոշոր մատակարար՝ արդյունահանվող նավթի և գազի մոտ կեսը արտահանվում է ԱՄՆ: Բացի այդ,

²¹ Համեմատության համար նշենք, որ 2007թ. տվյալներով Կանադայի արտահանման 79% բաժին էր ընկնում ԱՄՆ-ին:

ապրանքների և ծառայությունների երկկողմանի առևտրի ծավալներով ԱՄՆ և Կանադան աշխարհում համարվում են որպես ամենախոշոր գործընկերներ:

Կանադայի ներմուծման հիմնական գործընկեր երկրներն են ԱՄՆ (52.2%), Չինաստանը (12.1%) և Մեքսիկան (6.2%): Համեմատության համար նշենք, որ 1998թ. ԱՄՆ-ին բաժին էր ընկնում Կանադայի ներմուծման 75%, ԵՄ երկրներին՝ 9% և Ճապոնիային՝ 4%: Կանադայի ներմուծման մեջ զլխավոր ապրանքախմբերն են.

- մեքենաներ և սարքավորումները (34%),
- ավտոմեքենաները (22%),
- արդյունաբերական ապրանքները (20%),
- սպառողական ապրանքները (11%),
- գյուղատնտեսական արտադրանքը (այդ թվում ծովային մթերքներ) (6%):

Ներկայումս արտաքին տնտեսական հարաբերություններում Կանադայի կառավարության անհանգստության առարկան շարունակում է մնալ արտաքին ապրանքաշրջանառության կենտրոնացումը մեկ գործընկերոջ՝ ԱՄՆ-ի, շուրջ: Այսպես, 1990-ական թթ. կեսերին ԱՄՆ-ին բաժին էր ընկնում Կանադայի ամբողջ արտահանման 85%, իսկ ներմուծման 75%: 2016թ. տվյալներով պատկերը հետևյալն էր՝ ԱՄՆ-ին բաժին էր ընկնում Կանադայի ամբողջ արտահանման 76.4%, իսկ ներմուծման 52.2%: Ինչպես նկատում ենք 1990-2014թթ. ընկած ժամանակահատվածում Կանադային հաջողվել է զգալի նվազեցնել կախվածությունը ԱՄՆ տնտեսությունից, հատկապես ներմուծման գծով:

Օտարերկրյա շուկաների տարբերակման գործընթացում Կանադական ձեռնարկությունները լուրջ դժվարություններ են ունենում, քանի որ տնտեսության մեջ առկա ձեռնարկությունների մեծ մասը դասվում են փոքր և միջին ձեռնարկությունների շարքին, որոնց համար օտարերկրյա նոր շուկա դուրս գալու ռիսկը սովորաբար բավականին մեծ է: Ի տարբերություն փոքր և միջին ձեռնարկությունների, տնտեսության մեջ գործող խոշոր ձեռնարկությունների զգալի մասը համարվում են ամերիկյան կորպորացիաների մասնաճյուղեր և գործում են մայր ձեռնարկության կողմից հաստատված մեկ միասնական ռազմավարության շրջանակներում:

Հավելված

Աղյուսակ 1.2.1 Կանադայի հիմնական մակրոտնտեսական ցուցանիշները 2000-2016թթ.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ՀՆԱ (տրիլիոն դոլար) ²²	1.34	1.37	1.41	1.43	1.48	1.52	1.56	1.59	1.61	1.56	1.61	1.66	1.69	1.73	1.78	1.79	1.82
ՀՆԱ-ի աճի տեմպ, %	5.2	1.8	3.0	1.8	3.1	3.2	2.6	2.1	1.0	-2.9	3.1	3.1	1.7	2.5	2.6	0.9	1.5
Մեկ շնչին բաժին ընկնող իրական ՀՆԱ (հազ. դոլար)	43.6	43.9	44.8	45.2	46.1	47.2	48.0	48.5	48.5	46.5	47.4	48.4	48.7	49.3	50.0	50.1	50.2
Ինֆլյացիայի մակարդակ (CPI), %	2.7	2.5	2.3	2.8	1.9	2.2	2.0	2.1	2.4	0.3	1.8	2.9	1.5	0.9	1.9	1.1	1.4
Գործազրկության մակարդակ, %	6.8	7.2	7.7	7.6	7.2	6.8	6.3	6.0	6.1	8.3	8.1	7.5	7.3	7.1	6.9	6.9	7.0

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

Աղյուսակ 1.2.2 Կանադայի տնտեսապես ակտիվ բնակչության բաշխվածությունը ըստ ոլորտների 2000-2016թթ., %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Գյուղատնտեսություն	2.5	2.2	2.1	2.1	2.0	2.1	2.1	2.0	1.9	2.0	1.8	1.8	1.8	1.8	1.7	1.6	1.6
Արդյունաբերություն	23.3	23.1	23.2	23.0	23.0	22.7	22.1	21.7	21.5	20.3	20.1	20.3	20.5	20.3	20.2	19.9	19.6
Ծառ. ոլորտ	74.2	74.8	74.7	74.9	74.9	75.2	75.8	76.3	76.6	77.8	78.0	77.9	77.8	77.9	78.1	78.4	78.8

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

²² ՀՆԱ-ն հաշվարկված է հաստատուն գներով, որպես բազային տարի ընտրված է 2010թ.:

Աղյուսակ 1.2.3 Կանադայի տնտեսության ճյուղային կառուցվածքը 2000-2013թթ.²³, %

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Գյուղատնտեսություն	2.3	2.2	2.2	2.1	2.2	1.8	1.7	1.5	1.7	1.5	1.4	1.7	1.8	1.8
Արդյունաբերություն	33.2	31.9	31.0	31.2	31.6	31.7	31.9	31.1	31.7	27.2	28.6	29.4	28.9	28.8
Ծառ. ոլորտ	64.5	65.9	66.9	66.7	66.2	66.5	66.4	67.3	66.6	71.3	70.0	68.9	69.4	69.3

Աղբյուր՝ World Bank, World Development Indicators 2017

Աղյուսակ 1.2.4 Կանադայի արտաքին առևտուրը 2004-2016թթ., մլրդ. դոլար

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Արտահանում	317.1	360.5	388.2	420.2	455.6	315.2	385.8	450.4	454.1	456.6	473.5	408.8	389.1
Ներմուծում	273.9	314.4	350.1	380.3	408.7	321.0	391.2	450.6	462.3	461.8	463.0	419.7	402.1
Առևտրային հաշվ.	43.2	46.1	38.1	39.9	46.8	-5.7	-5.4	-0.2	-8.3	-5.1	10.5	-10.9	-13.9

Աղբյուր՝ International Trade Centre

²³ Այս ցուցանիշների տվյալներն առկա են մինչև 2013թ.:

